

EDUSKUNNAN
PUOLUSTUSVALIOKUNTA

Helsingissä

12 päivänä maaliskuuta 1992

Lausunto n:o 1

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on 17 päivänä tammi-kuuta 1992 päivätyllä kirjeellään pyytänyt puolustusvaliokunnalta lausunnon valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle EY-jäsenyyden vaikutuksista Suomelle.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina ulkoasiainministeri Paavo Väyrynen, apulaisosastopäällikkö Jaakko Laajava, toimituspäällikkö Alpo Rusi sekä erikoistutkija Kari Möttölä ulkoasiainministeriöstä, osastopäällikkö, kenraalimajuri Pertti Nykänen ja erikoistutkija Risto E. J. Penttilä puolustusministeriöstä, kenraaliluutnantti Gustav Hägglund pääesikunnasta, johtaja Jyrki Kähkönen Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksesta, puheenjohtaja, professori Göran von Bonsdorff Suomen Rauhanliitto — YK-yhdistyksestä sekä tohtori Johannes Pakaslahti.

Puolustusvaliokunnan jäseniä on ollut tutustumassa EY:n ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan sekä NATOon Brysselissä, samoin esimerkiksi Länsi-Euroopan unionin (WEU) toimintaan Lontoossa.

Hallituksen EY-selonteon ulko- ja turvallisuuspoliittisessa osuudessa on käsitelty turvallisuutta yleisesti, eurooppalaisen yhteistyön arkkitehtuuria sekä Suomen asemaa mahdollisena EY-jäsenenä. Puolustusvaliokunta pyrkii lausunnossaan nimenomaan Suomen aseman tarkasteluun yhteisön uusimpien ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevien päätösten valossa.

Selonteossa on todettu, että suursodan uhka on väistynyt Euroopan keskeisenä turvallisuushuolena ja että uuden Euroopan arvoperusta on ETYK:n Helsingin ja Pariisin asiakirjoissa. Maanosan turvallisuuden kannalta olennaisia kysymyksiä todetaan nyt olevan Keski-Euroopan maiden muutoksen ja Itsenäisten Valtioiden Yhteisön alueen epävakauden hallinta sekä maanosan puoliskojen sosiaalis-taloudellisesta kehityskulusta syntyvän Euroopan uudenlaisen kahtiajaon estäminen. Turvallisuusarvioissa on kuitenkin otettava huomioon myös aseellisten

selkkausten mahdollisuus. Hallitus on selonteossaan todennut asevoimien määrällisen lisäyksen Pohjolan lähialueilla. Itämeren tilanteeseen vaikuttaa se, millaiseksi Baltian maiden turvallisuuspoliittinen tilanne muodostuu.

Euroopan muutosta pyritään tukemaan ja hallitsemaan kehittämällä edellä todettua eurooppalaisen yhteistyön arkkitehtuuria. Hallitus katsoo, että eri järjestöt, ETYK, EY, NATO, Länsi-Euroopan unioni ja Euroopan neuvosto sekä muut yhteistyöjärjestelyt täydentävät tois-
aan.

Euroopan poliittista unionia koskeva sopimus

EY:n jäsenvaltiot sopivat Maastrichtissa viime vuoden joulukuussa EY:n muuttamisesta Euroopan Unioniksi. Unionisopimus astuu voimaan sen jälkeen kun kaikki jäsenvaltiot ovat ratifioineet sopimuksen eli todennäköisesti vuoden 1993 alkuvaiheessa.

Selonteossa on todettu, että Maastrichtin sopimus Euroopan poliittisesta unionista luo EY:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan. Yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa toteutetaan yhtäältä EU:n jäsenten järjestelmällisellä yhteistyöllä, toisaalta yhteisellä toiminnalla. Päätökset tehdään pääsääntöisesti yksimielisesti. Erikseen voidaan päättää enemmistöpäätösten käytöstä.

Maastrichtissa sovittiin siitä, että jäsenvaltiot tukevat unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa aktiivisesti ja varauksetta, lojaalisti ja solidaarisesti. Sopimus on periaatteessa ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta kaikenkattava. Se nojautuu keskeisiin valtioiden välisiin suhteita sääteleviin kansainvälisiin periaatteisiin, jotka on aiemmin kirjattu muun muassa YK:n peruskirjassa ja ETYK:n asiakirjoissa.

EU:n jäsenvaltioiden politiikan on Maastrichtin kokouksen päätösten mukaan myös kunnioitettava tiettyjen jäsenvaltioiden Pohjois-Atlantin liittosopimuksesta johtuvia velvoitteita ja sen tulee olla sopuinnassa

NATOn yhteisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen viitekehyksen kanssa. Määräys itse asiassa kytkee yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan pitkälti NATOn politiikkaan.

Unionisopimuksen artikloissa mainitaan mahdollisen yhteisen puolustuspolitiikan muodostaminen, joka saattaa aikanaan johtaa yhteiseen puolustukseen. Tällä sektorilla tapahtunutta kehitystä sekä siitä saatuja kokemuksia käsitellään ministerineuvoston raportin perusteella huippukokouksessa vuonna 1996.

Länsi-Euroopan unioni

Länsi-Euroopan unionin asemaa ja tehtäviä koskevia uusia ratkaisuja tehdään näillä näkymin vasta EU:n laajennuksen jälkeen. Todennäköistä lienee myös se, ettei WEU itse päättä omasta roolistaan. Päätökset WEU:n kehittämistä tehdään yhtäältä EU:n, toisaalta NATOn piirissä.

Hallitus pitää selonteossaan todennäköisenä, että pitemmällä aikavälillä tavoitteena on yhdistää EU:n ja WEU:n jäsenyydet tai luoda WEU:n ulkopuolisille EU-maille kiinteä yhteys WEU:hun. Suomen olisi määriteltävä suhtautumisensa WEU:hun järjestönä myöhemmin. On kuitenkin mahdollista, että kanta WEU:hun joudutaan määrittelemään jo EU:n jäsenyysneuvotteluissa. Tätä arviota tukee yhtäältä nykyisen EY:n historia, johon on kuulunut "syveneminen ennen laajenemista", viimeksi ennen Portugalin ja Espanjan liittymistä jäseniksi. Toisaalta on mahdollista, että EU haluaa jäseniksi haluavilta valtioilta takeet siitä, että ne muotoilevat oman ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkansa sellaiseksi, että se on sovittavissa unionin politiikkaan.

Maastrichtin kokouksessa päätettiin kehittää WEU:sta Euroopan unionin puolustuskomponentti sekä väline, jolla vahvistetaan NATOn eurooppalaista pilaria. Unioni pyytää WEU:ta, joka on kiinteä Euroopan unionin kehityksen osa, kehittämään ja toimeenpanemaan unionin päätöksiä ja toimia, joilla on puolustukseen liittyviä seuraamuksia. Tässä tarkoituksessa WEU tulee formuloimaan yhteistä eurooppalaista puolustuspolitiikkaa ja käytännössä myös toteuttamaan sitä.

Jo aikaisemmin WEU:ta on päätetty kehittää operatiiviseen toimintaan kykeneväksi puolustusliitoksi; omia joukkoja WEU:lla ei kuitenkaan tällä hetkellä vielä ole. WEU:n peruskirja

asettaa jäsenmaille keskinäisen avunantovelvoitteen siinä tapauksessa, että jotain jäsenmaata uhataan. WEU voi rauhaa tai taloudellista tasapainoa uhkaavan vaaran ilmetessä toimia myös Euroopan ulkopuolella.

WEU:n suhteen Suomella olisi EU:n jäsenenä valiokunnalle esitetyn laajemman tulkinnan mukaan kolme vaihtoehtoa: liittyä WEU:n täysjäseneksi tai tarkkailijajäseneksi tai jäädä kokonaan ulkopuolelle. Suppeamman tulkinnan mukaan WEU:n ulkopuolelle jättäytyminen ei EU-jäsenenä olisi mahdollista. Liitännäisjäsenyys WEU:ssa on käytännössä varattu Turkille. WEU:n jäsenyyssyöppien ja niihin liittyvien velvoitteiden määrittely on vielä kesken. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tarkkailijajäsenyyden status on joka tapauksessa korkeampi kuin liitännäisjäsenyyden. WEU:n täysjäsenyys puolestaan merkitsisi jäsenyyttä selkeässä sotilasliitossa, jonka avunantovelvoite on sitovampi kuin esimerkiksi Pohjois-Atlantin sopimuksen.

Suomen puolueettomuus

Selonteossa on korostettu Suomen puolueettomuutta kylmän sodan jälkeisessä asetelmassa. Puolueettomuuden ytimeksi nähdään yhtäältä pysyttäytyminen sotilasliittojen ulkopuolella, toisaalta itsenäinen puolustus. Suomen ulkopoliitikassa puolueettomuudella on ennen kaikkea turvallisuuspoliittinen ja geopolitiittinen sisältö.

Hallitus näkee EU-jäsenyystilanteessa puolueettoman maan ongelmaksi osallistumisen sanktioihin ja interventioihin. Ongelmatonta tällaiset toimet ovat selonteon mukaan ainoastaan silloin, kun ne nojautuvat kollektiiviseen, sopimus pohjaiseen yhteistyöjärjestelmään.

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää selvänä, ettei puolueettomuuspolitiikan harjoittaminen perinteisessä mielessä ole Suomelle EU:n jäsenenä mahdollista. Selonteon määrittelemän puolueettomuuden säilyttämiseksi hallitus ei näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa näe ongelmia. Laaja-alaisen integraation myötä tilanne saattaa hallituksenkin mielestä kuitenkin muuttua. Valiokunta pitää mahdollisena, että kyetäkseen vielä tällöinkin määrittelemään itsensä puolueettomaksi maaksi Suomi voisi EU:n jäsenenä joutua tinkimään jopa puolueettomuuden ytimeksi tässä vaiheessa toteuttamista näkökohdista.

Suomen WEU-suhteen ja puolueettomuuden yhteensovittaminen riippuu luonnollisesti WEU:n tulevaisuudesta. Saamansa selvityksen

perusteella valiokunta pitää kuitenkin selvänä, ettei puolueettomuus ainakaan täysjäsenyysvaihtoehdossa tule kyseeseen. Täysjäsenyys WEU:ssa ei mahdollista myöskään liittoutumattomuutta.

Valiokunnan kannanotot

Valiokunta näkee perinteisellä turvallisuuspolitiikalla olevan oma tehtävänsä myös kylmän sodan jälkeisessä tilanteessa. Turvallisuuden käsitteen laajentaminen talouden ja elinympäristön suuntaan on kuitenkin välttämätöntä vakauden ylläpitämiseksi Euroopassa ja koko maailmassa.

Valiokunta tukee erityisesti ETYKin toimintakyvyn vahvistamista ja katsoo, että eurooppalaisen yhteistyön arkkitehtuurin tulee olennaisesti nojautua ETYKin periaatteille ja sen rakenteiden ja instituutioiden varaan. ETYKistä tai ETYKiin nojautuvista turvallisuusorganisaatioista on tarpeen ajan myötä kehittää kollektiivinen eurooppalainen turvallisuusjärjestelmä.

Vakaan tilanteen edistämiseen erityisesti Pohjois-Euroopassa tulee valiokunnan mielestä pyrkiä kehittämällä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaamme vastaamaan muuttunutta ja jatkuvasti muuttuvaa tilannetta. Valiokunta pitää naapuri-

suhteiden solmimista entisen Neuvostoliiton sijalle syntyneisiin valtioihin, ennen muita Venäjään, tässä tärkeänä askeleena. Valiokunta katsoo, että myös Itämeren alueen yhteistyö lujittaa Euroopan turvallisuutta ja vakautta.

Suomen puolueettomuuden turvaaminen myös tulevassa integraatioketjyksessä on maamme kansallisen edun mukaista. Valiokunta edellyttää, että jäsenyysneuvotteluissa varmistetaan Suomen oikeus sotilaalliseen liittoutumattomuuteen ja itsenäiseen puolustukseen senkin jälkeen, kun Euroopan unioni tekee puolustusulottuvuutensa konkretisoimiseksi vaadittavat päätökset.

Valiokunta ei pidä jäsenyyttä Länsi-Euroopan unionissa Suomen turvallisuuspoliittisen aseman kannalta tarkoituksenmukaisena. Suomen tulee mahdollisissa EU:n jäsenyysneuvotteluissa tavoitella ensisijaisesti sellaista tilannetta, jossa se voi jäädä WEU:n ulkopuolelle.

Edellä esitetyn perusteella puolustusvaliokunta esittää kunnioittavasti,

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lamminen, varapuheenjohtaja Laakso sekä jäsenet von Bell,

Kasurinen, Korva, Laitinen, Laivoranta, A. Ojala, Pykäläinen, Rauramo, Rimmi, Rossi, Seivästö ja Vihriälä.

